

KONUMLANMIŞ BİLGİNİN NESNELİĞİNİ METAFORİK KAVRAMLAR ARACILIĞIYLA DÜŞÜNMEK

Ayşe USLU*

öz

Bu çalışmada, tarafsızlık ve nötr olmak anlamına gelen, bütünselleştirici geleneksel nesnellik, bedensel perspektifi ve bilginin konumluluğunu reddetmesi bakımından eleştirilmiş ve bunun yerine Donna Haraway tarafından önerilen konumlu bilginin nesneliliği, kavram sistemlerinin metaforik doğasına dayandırılarak açıklanmıştır. Bu amaçla, birinci bölümde, bütünselleştirici nesnellik miti ele alınmış, Thomas Nagel'in nesneliliğe ulaşma sürecini anlatan üç aşamalı formülü örnek çerçeve olarak kullanılmıştır. İkinci bölümde, George Lakoff ve Mark Johnson'ın kavramsal metaforlar görüşü, bedenlenmiş, konumlu bir nesnellik olanağını sunması bakımından önerilmiştir. Bu amaçla, imge-şemaları aracılığıyla kavramsal sistemlerin nasıl oluştuğu, bu oluşum sürecinin beyinde nasıl gerçekleştiği, dile nasıl yansıdığı örneklerle desteklenerek gösterilmiştir. Son bölümde, Haraway'in konumlu nesnellik görüşü tanıtılarak, kavramsal metafor fikriyle ilişkisi kurulmuştur. Buna göre, kavramsal metaforlar, anlamı doğuran kavramsal sistemlerin bedenin perspektifinden yoksun bir nesnellikle değil, bedenin konumlanışlığı bağlamında kurulduğunu ve bilme pratiklerinin de bu bağlamın ürünü olan bir nesnellik içerdiğini gösterirler.

Anahtar Kelimeler: Bütünselleştirici nesnellik, konumlu bilgi, kavramsal metaforlar, imge şemaları, bedenlenmiş anlam

CONCERNING THE QUESTION OF OBJECTIVITY OF SITUATED KNOWLEDGE THROUGH METAPHORICAL CONCEPTS

ABSTRACT

In this paper, the traditional totalizing view of objectivity in the sense of being neutral and impartial is criticized with respect to its rejection of situatedness of knowledge coined by Donna Haraway. Objectivity of situated knowledge is explained by appealing to metaphorical nature of conceptual systems. For this aim, in the first part of the paper, the myth of totalizing objectivity is examined by using Thomas Nagel's three-stage formula of the process of getting into objectivity. In the second part of the paper, George Lakoff and Mark Johnson's view of conceptual metaphors is suggested as a possible embodied and situated objectivity. For this aim, how conceptual systems are constituted by image-schemes, how this process is realized in the brain, and its effects on language use are shown by examples. In the last part, Donna Haraway's view of situated knowledge is introduced and linked to conceptual metaphors. Conceptual metaphors show that conceptual systems that give rise to meaning are constituted by situatedness of the body rather than objectivity without bodily perspective, and knowing relies on objectivity stems from this bodily context.

Key Words: totalizing objectivity, situated knowledge, conceptual metaphors, image-schemes, embodied meaning

* Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Görsel İletişim Tasarım Bölümü, Düzce/Türkiye.

E-posta: ayseuslu@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3144-4195

Makalenin geliş tarihi: 24.08.2023

Makalenin kabul tarihi: 09.10.2023

Submission Date: 24 August 2023

Approval Date: 09 October 2023

Giriş

Anlamın, bedenden ayrı bir kontrol merkezinin ürünü olduğu düşüncesi ya da bedenin kendi başına anlam yaratmakta etkisinin olamayacağına dair inanç, bilginin perspektiflerden arınmış olması anlamında 'nesnelcilik' iddiasıyla yakından ilişkilidir. Dış dünyaya dair tutarlı çıkarımlar yapabilmek ve bilgi üretiminin koşullarını kontrol altında tutabilmek gayesindeki 'bilginin nesnelligi' istemi, öznenen ayrı verili bir dış dünyanın doğru temsillerinin üretilmesi gerektiğini savunur. Dış dünyanın doğru temsillerinin üretilmesi ise, anlamın ve doğruluğun tutarlılığı karşısında bir tehdit olarak kabul edilen bedenlenmişlikten olabildiğince arındırılmış bir zihinsel içeriğin üretilmiş olmasına bağlıdır. Çünkü, bedensel duyum, anlamlı bir dış dünya bilgisinin oluşumu sürecine veri sağlasa da, neden olduğu perspektivizmin, öznel değer yargıları ve kişisel çıkarların etkisiyle, nesnelligi tehlikeye düşürdüğüne inanılır. Öznenin algısal izlenimleri ile algılanan nesnenin 'gerçek' nitelikleri arasında uyumsuzluk olasılığı nedeniyle öznel perspektif, bilginin doğruluğunda hata olasılığı anlamına gelir.

Geleneksel nesnellik arayışı, bilginin doğruluğu bakımından rasyonalist ve deneyci görünüm almıştır. Descartes¹ 'düşünen şeyin' bilgisini en nesnel bilgi olarak kabul etmiş, böylece bedensel deneyimin muğlaklığından uzak, ayrık bir zihnin evrensel yapısı nesnel bilgiye temel olmuştur. Mantıkçı pozitivistlerin çabası, aklın zorunlu doğrularına dayalı benzer türden bir nesnellığın peşinde olmaya örnektir. Diğer yandan, John Locke'un² 'birincil nitelikler' ve 'ikincil nitelikler' arasında yaptığı ayrımında olduğu gibi, zihin ve verili dünya arasında tutarlı bir tekabüliyet kurulmaya çalışılarak, nihayetinde nesnelin kendinde hallerinin nesnel olarak bilinebileceğine inanılmıştır. Buna göre nesnellik, nesnelin bilişsel aktörün perspektifine göre değişen nitelikleriyle, perspektifler değişse de sabit kalan niteliklerinin birbirinden ayrılması motivasyonu ile işler. Kant'ın³ rasyonalistlerin ve deneycilerin argümanlarını sentezlediği çözümü, nesnelin kendinde hallerinin bilinebileceğini reddetse de, bilme sürecini mümkün kılan aklın a priori kategorilerinin evrenselliği iddiası temelinde ısrar ederek, geleneksel nesnelcilik iddiasından vazgeçmiş değildir. Nesnellik bu defa, nesne dünyasının verili olması üzerinden değil, anlamının apriori koşulları olarak, özne tarafından aşkınsal olarak belirlenir.

¹ Rene Descartes, *Meditations. The Philosophical Writings of Descartes* içinde, eds. J. Cottingham, R. Stoothoff ve D. Murdoch, (Cambridge: Cambridge University Press, [1641] 1975).

² John Locke, *Essay Concerning Human Understanding*. Ed. Peter Nidditch. (Oxford: Clarendon Press, 1975[1689]).

³ Immanuel Kant, *Prolegomena to any Future Metaphysics*, Trans. James W. Ellington, (Indianapolis: Hackett, 1977 [1783]).

Sonuç olarak, geleneksel nesnelcilik iddiası en genel tanımıyla, nesne dünyasına dair anlamlı bir kavrayışı ve iletişimi mümkün kılanın, aktörlerin perspektiflerinin sağladığı değişmeye mahkûm, bu nedenle de yanıltıcı olan duyuşsal veriler değil, tüm perspektiflerin ortaklaştığı nesnel nitelikler olduğu düşünülür. Bu nesnel nitelikler, öznenin akla dayalı verili koşullarına ya da nesne dünyasının verili niteliklerine bağlı olarak açıklanması farketmeksizin nesnellik, perspektiflere göre değişmeyen olarak tanımlanır. Burada deneyime perspektif katan bedenli olmanın sağladığı bağlam göz ardı edilmiştir. Perspektifsizliği savunan bu inanç, geleneksel nesnelcilik anlayışının bedenlenmemiş, gerçekliği tek bir bütünselleştirici bakış açısından tarafsız, nötr bir konumdan bilme önerisinin temelini oluşturur. Buna göre, gerçekliğin açıklamasını sunmanın aracı olan kavram sistemlerinin gerçeklikle ilişkisinin, saydam bir doğruluk kriteriyle denetlenebilmesi için, beden perspektifi, bilme pratiklerinin dışında bırakılmalıdır.

Geleneksel nesnelciliğin perspektifsizliği savunan bilgi çerçevesi feminist epistemoloji çalışmaları içinde eleştirilmiştir⁴. Buna göre perspektifsizlik, bilginin herhangi bir konuma bağlı olmaksızın yalnızca nesne dünyası tarafından belirlenmesidir. Donna Haraway, nesneliliğin hiçbir bakış açısı ve sınır tanımayan halini, bir "sınırsız görüş" örneği olarak "Tanrısal bakış" sıfatıyla karşılamıştır⁵. Bu türden bir nesnellik anlayışı, Haraway'in deyişiyle, bedensizleştirilmiş, aşkın, özne-nesne ayırımına dayanan ve bunlar arasında yabancılaştırıcı mesafe koyan bir bilgi çerçevesi sunmaktadır. Geleneksel nesnellik anlayışı, tanrısal bakışa benzer şekilde gerçekliğe bütünselleştirici yaklaşarak, konumlar ya da perspektifler ötesi, bedenlenmemiş ve verili bir gerçeklik anlayışı sunmayı hedefler. Buna göre perspektifin kısmiliği, bir eksiklik olarak görülür. Bilmenin ayrıcalıklı perspektifi ise, nesnelere her açıdan görülebildiği her şeyi-gören, toplumdaki güç ilişkilerinin bir ürünü olarak ortaya çıkan "ideal bir gözlemci" konumu olacaktır. Bu türden bir perspektiften arındırma çabası, bilmenin değer-bağımsız bir etkinlik olduğu ve şeylere dair içkin niteliklerin yansıtılabilirliği yanılması yaratır.

⁴ Donna Haraway, *Konumlu Bilgiler, Başka Yer* içinde. (Metis Yayınları, 2010); Haslanger, Sally, 1993, "On Being Objective and Being Objectified," Antony, Louise ve Charlotte Witt (ed.). 2002 [1993]. *A Mind of One's Own* içinde. Boulder: Westview Press; Bordo, Susan, *The Flight to Objectivity: Essays on Cartesianism and Culture*, (State University of New York Press. 1987); Harding, Sandra, "Rethinking Standpoint Epistemology: 'What is Strong Objectivity?'," Linda Alcoff ve Elizabeth Potter (Ed.) *Feminist Epistemologies* içinde. (New York: Routledge. 1993).

⁵ Donna Haraway, *Konumlu Bilgiler, Başka Yer* içinde. (Metis Yayınları, 2010), 102.

Feminist kuramcılar geleneksel nesnelciliği eleştirerek yerine konumlu nesnellik anlamına gelen “bedenlenmiş nesnellik” kavramını önermişlerdir.⁶ Haraway’e göre “yalnızca kısmi perspektif nesnel bakışı sağlayabilir.⁷ Kısmi perspektif yerine ideal bakışı savunmak, özne-nesne ayrımını derinleştiren ve zihin-beden ilişkilerini yeniden düzenleyerek bedeni bilme etkinliğinden dışlayan bir müdahaledir.⁸ Bilginin konumlanmışlığını her şeyden önce bedeni olmanın beraberinde getirdiği perspektif sağlar. Hangi bedenlerin hangi anlamı ortaya çıkardığı, hangi bedenlerin anlamdan yoksunlaştırıldığı ve daha önemlisi bedenlerin nasıl maddeleştiği anlamın üretilmesinde önemli bir yer tutar. Beden, verili bir dünyayı algılamının ve anlam üretmenin pasif bir aracı değildir. Bedenler dünyayı algılamak üzere aynı zamanda düzenler. Bedenlerin anlam üretimi, çok boyutlu, kısmi, heterojen, tamamlanmamış, karmaşık ve yalnızca “kısmi bağlantılar” açığa çıkartan bir süreçtir.⁹ Konumlu bilgi, bilgi üretim sürecinde etkili olan güç ilişkilerini ortaya çıkartan bir konumlanma etkinliğini talep ettiği gibi, aynı zamanda, bilinen nesneyi pasifleştirici, okunmaya hazır atıl maddesellik olarak kabul etmeden, bilgi üretimini bedenler-arası “maddi-semiyotik” bedenlenmiş bir üretim alanı olarak görmeyi önerir.¹⁰ Olgusal gerçekliğin nesnelliğinin böylece, bedenlerin konumlu maddeselleşme süreci içerisinde üretildiği ya da meydana getirildiği kabul edilir.

Bilgi nesnesi olarak bedenler, maddi-semiyotik üretim düğümleridir. Sınırları, toplumsal etkileşimde maddeselleşir. Sınırlar, haritalandırma pratikleri tarafından çizilir; ‘nesnel’ önceden verili kendinde varlıklar değildir. Nesnel, sınır projeleridir. Ancak sınırlar içeriden yer değiştirir; sınırlar oldukça değişkendir. Sınırların geçici olarak içerdiği şey, bedenlerin ve anlamların üreticiliği anlamında üretimsel kalmaya devam eder.¹¹

Haraway, feminist epistemoloji çalışmalarına, nesne ve özne dünyasını pasifleştirmenin etkilerinin, toplumdaki güç ilişkileriyle etik-ontolojik manada nasıl ilişkide olduğunu analiz etmek için kuvvetli bir araç sunarak katkıda bulunmuştur.¹² Geleneksel nesnelciliği savunmanın karşısında, bedenlenmiş

⁶ Donna Haraway, *Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective*. *Feminist Studies*, Vol. 14, No.3. (1988), 575-599; Sandra Harding, *The Science Question in Feminism* (Ithaca: Cornell University Press, 1987).

⁷ Haraway, *Situated Knowledges*, 583.

⁸ Haraway, *Situated Knowledges*, 583.

⁹ Haraway, *Situated Knowledges*, 586.

¹⁰ Haraway, *Situated Knowledges*, 595.

¹¹ Haraway, *Situated Knowledges*, 595. Çevirisi bana ait.

¹² van der Tuin, Iris. *Jumping generations: On second- and third-wave feminist epistemology*. *Australian Feminist Studies*, 24, 59: 17-31. (2009); Hinton, Peta *'Situated Knowledges' and New Materialism(s): Rethinking a Politics of Location*. (*Women: A*

konumluluğun sağladığı nesnellik anlayışının, ne türden epistemolojik-ontolojik-etik etkiler yarattığı üzerinde çalışmanın önünü açmıştır. Ancak, bedenlenmiş anlam üretiminde, maddesel-semiyotik konfigürasyonların nasıl meydana geldiği, bilgi üretim sürecinde dilsel ve kavramsal araç kümelerinin bedenlenme mekanizmalarının nasıl işlediği üzerine daha kapsayıcı açıklama çerçevelerine ihtiyaç vardır. Bu metin, konumlu bilginin nesnellliğini açıklamak ve zihin-beden, özne-nesne ayrımına düşmeden bedenlenmiş bir perspektiften, bilgi üretiminin bedenlenmiş nesnellığı nasıl doğurduğunu daha iyi anlayabilmek için bedenlenmiş biliş anlayışı içinden bakmayı önermektedir. Bu çalışmada, bütünselleştirici geleneksel nesnellik anlayışı, 'konumluluk' kavramıyla birlikte düşünülecek ve konumlu bir nesnellığın olanağı, kavramların bedenlenmiş doğasına işaret edilerek gösterilecektir.

Nesnelcilik Miti ve Anlam

Thomas Nagel nesne dünyasının nesnel nitelikleri fikrine fiziksel anlamda ulaşma sürecini üç aşamalı bir formülle açıklar.¹³ Bu formül, duyuşsal algı aracılığıyla bize doğru olmayan yönde yansımış olan dünya algısından, daha "doğru" bir fiziksel dünya anlayışının nasıl çıktığını özetler. Buna göre, ilk aşamada, fiziksel dünyanın bir parçası olan nesnelere, bedenimizi etkileyerek algımızı şekillendirdiğini, bu yolla, algımızın nedensel kaynağının fiziksel dünya olduğunu görürüz¹⁴. İkinci aşamada, bedenimiz aracılığıyla bizde algılamaya neden olan aynı fiziksel niteliklerin, diğer fiziksel nesnelere üzerinde farklı etkiler yarattığını ve hiçbir algıya yol açmadan da var olabildiğini idrak ederiz¹⁵. Böylece, fiziksel nesnelere gerçek doğasının onların algısal görünüşünden ayrılabilir olduğunu ve ona hiçbir şekilde benzemek zorunda olmadığını anlarız. Son aşamada, bize ya da diğer algılayıcı türlerine nasıl görüldüğünden bağımsız, gerçek doğaya dair bir kavrayış geliştirmeye çalışırız. Bu son aşama, genel olarak insanın bakış açısını devreden çıkartarak fiziksel dünyayı kavramaya çalışma sürecidir¹⁶. Bu süreçte, söz konusu nesnenin, nasıl görüldüğü, koktuğu, hissettirdiği, tadı ve sesi gibi "ikincil nitelikleri" önemini kaybeder ve geriye şekil, ölçü, ağırlık ve hareket gibi yapısal nitelikler kalır. Bu aşamaya gelindiğinde artık, fiziksel dünyayı bilmek ya da anlamak için kullanılan kavramlar, insan

Cultural Review 25, 1: 99-113. 2015); van der Tuin, Iris. *Generational Feminism. New Materialist Introduction to a Generative Approach*. Lanham, Boulder, (New York, London: Lexington Books. 2015).

¹³ Thomas Nagel, *The View From Nowhere*, (New York, NY: Oxford University Press, 1986), 14.

¹⁴ Nagel, *The View From Nowhere*, 14.

¹⁵ Nagel, *The View From Nowhere*, 14.

¹⁶ Nagel, *The View From Nowhere*, 14.

bakış açısını yansıtabilecek niteliklerden arındırılmıştır. Anlam ve doğruluk, bir yere kadar yararlı olan duyuşsal verilerden ayrılır ve yerini bu duyuşsal verilerinin hiçbirisi olmasa da ulaşabileceğimiz düşünsel niteliklere bırakır. Dünyanın matematiksel ve biçimsel nitelikleri, onun nesnel nitelikleridir. Diğer canlılarla bu ortak nesnel fizik anlayışını paylaşmamız, ancak bu rasyonel ve matematiksel zemine sahip olmalarıyla mümkündür. Nagel bu fiziksel dünya anlayışını, niteliksiz, merkezlessiz, algısal niteliklerden arındırılmış, bakış açısı taşımayan olarak tanımlar: nesnellik “hiçbir yerden görüştür.”¹⁷ “Hiçbir yerden görüş” Haraway’in “sınırsız görüşüne” tekabül eder.¹⁸

Deneyimlenen dünyanın yapılar içinde ve bu nedenle de kontrol edilebilir görünmesini sağlamak, bilimsel gerçekçiliği beslese de, bu türden bir nesnelcilik anlayışı içinde mutlakiyet iddiası taşıyorsa sorunludur. Çünkü, nesnelere bize görüşü bedenlerimizin dünyayla kurduğu etkileşime dayalıdır.¹⁹ Bu nedenle, gerçeklik, nesnellüğün fiziksel kavranışıyla ulaşılabilir olandan çok daha fazlasını ihtiva eder.²⁰ Ancak, epistemolojik çerçevelerimiz bilmekle, bütünselleştirilmiş ve mutlaklaştırılmış bakışı bir tutmaya eğilimlidir. Bilmenin bedensel deneyimin sağladığı perspektiflere indirgenemeyecek kadar, tüm bedenleri kat eden bir bakışın ürünü olması gerektiği fikri, doğruluğa ulaşmak bakımından daha güvenilir olduğu iddiasıyla daha ağır basar. Bu bakış açısından, dünyayı sonlu bedenlerin dar bakış açısından Tanrının gözünden ‘görmenin’ sunduğu algısal çerçevenin, doğruluk iddialarını sağlamlaştıracağı düşünülür. Tanrısal bakışla görüldüğünde dünya, onları deneyimleyenlerden bağımsız niteliklere sahip olan nesnelere teşekküldür. Algılayıcılar, bu bağımsız nitelikleri deneyimleyerek dünyanın bilgisine ulaşırlar. Nesnelere dair bu bağımsız niteliklerin kavranmasını sağlayan, kategoriler ve kavramlardır. Geleneksel nesnelcilik iddiasına tutunarak dilde anlamı açıklamak istediğimizde, bu kategorilerin ve kavramların nesnelere kendinde özelliklerini gösterdiği iddiasına dayanan bir açıklama getirmiş oluruz. Bu da, bedenlerin bu kavramları

¹⁷ Nagel, *The View From Nowhere*, 15.

¹⁸ Donna Haraway, *Konumlu Bilgiler, Başka Yer* içinde. (Metis Yayınları, 2010), 102.

¹⁹ Bu görüş, bilişsel bilimler içinde “etkinleşimcilik” (enactivism) tarafından savunulmaktadır. Etkinleşimcilik, bilişsellüğün etkinlik halindeki organizma ve çevresi arasındaki dinamik etkileşimi sayesinde açığa çıkan bir süreç olarak tanımlar. Bir organizmanın çevresiyle girdiği anlamlı ilişki, bu organizmanın aktif duyuşsal-motor pratikleri tarafından uyandırılır. Çevre ve beden karşılıklı olarak birbirini belirler, organizma pasif olarak bilgi toplamadığı gibi, çevre de verili değildir. Etkinleşimcilik ne organizmanın içsel koşullarının ne de “dış dünyanın” yani çevresinin verili olarak anlaşılması bakımından geleneksel nesnelciliği yıkan bir görüştür. Bakınız: Evan Thompson *Mind in life: Biology, phenomenology, and the sciences of mind*. (Harvard University Press, 2010).

²⁰ Haraway, *Konumlu Bilgiler*, 15.

ortaya çıkartan öznel kullanım yollarını göz önünde bulundurmaksızın anlamı açıklamak sonucunu doğuracaktır.

Bu bağlamda, bilmenin, düşünmenin, anlamının ve anlam yapımının, bedenli olmanın sağladığı perspektiften bağımsız düşünülemediği kabul edildiğinde, nesnelğin bu tasvirinin algı şemalarımızı şekillendiren bir mitten ibaret olduğu görülebilir²¹. Gerçekliğe dair mitlerde kristalleşen önyargıların algımızı ve anlama rejimlerimizi nasıl şekillendirdiği sorusuna, Nagel'in nesnelğin fiziksel kavranışı formülüne daha yakından bakarak cevap vermek mümkündür. Nagel'in formülüne göre, bilişsel sürecin bedenlenmiş tarifini yapan görüşler kadar, bilimsel gerçekçiliğin de ilk iki aşamanın geçerliliğini desteklediği savunulabilir. Ancak, tanrısal bakışın amorf nesnellik görüşünü yaratan sorun, üçüncü aşamada ortaya çıkan rasyonellik sıçrayışındadır. Nagel'in formülüne göre, fiziksel dünya bedenimiz üzerinde etkide bulunur ve nesnelere birbiri üzerindeki etkileri bizim onları algılamamızdan bağımsızdır. Ancak, üçüncü aşamada, fiziksel doğaya dair geliştirilen kavrayışın ve bu kavrayışı besleyen kavramların bedenlenmiş bakış açısından arındırılmış, bütünüyle bedenden ayrı bir zihinsel değerlendirme işlemine atfedilen bir akıl yürütme sürecinin ürünü olduğu düşünülür. Buna göre, yalnızca algısal niteliklerden ve bedensel kökeninden arındırılmış düşünsel bir süreç gerçekliği açıklayabilir. Bu sonuç, içinde iki ön kabul içerir: birincisi, anlama sürecine aracılık eden kavramlar bedensel etkilerden kopuk var olabilir, ikincisi, anlam ve doğruluk bedensel algı ve perspektiften yalıtık zihinsel bir sürecin ürünüdür. Birbirine bağlı bu iki ön kabulün çürütülmesi, nesnelciliğin yalnızca bir mitten ibaret olduğunu kanıtlamaya yarayacaktır. Ancak, genel eğilim, gerçekliği anlamamıza yarayan kavram, kategori ve anlama mekanizmalarımızın bedenlenmiş perspektifinden yoksun bir nesnellik niteliğinde olduğuna inanmaktan yanadır. Anlamın bu anlamda nesnel olduğu inancına tutunarak nesnelcilik mitini canlı tutarız.²²

Anlamı açıklarken geleneksel nesnelciliğe tutunmak, onu yalnızca verili bir gerçeklik anlayışına dayalı nesnelciliğin doğruluk koşulları bakımından tartmak anlamına gelir.²³ Bu bağlamda, doğal dildeki her ifade, onu kullanan ya da anlayan öznenin onu nasıl anladığından bağımsız, nesnel doğruluk koşullarını belirleyen nesnel bir anlam taşıyordur. Doğruluk koşulları, söz konusu ifadenin nesnel gerçekliğe tekabülyeti bakımından araştırılır. "Bardakta su var" ifadesinin doğruluğu bardağın içinde su olup olmadığına bakılarak anlaşılır ve

²¹ George Lakoff ve Mark Johnson, *Metaphors We Live By*. (Chicago: University of Chicago Press, 1980), 187.

²² Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By*, 198.

²³ Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By*, 198.

suyu algılayabiliyorsanız ifadenin doğruluğunu teyit etmiş olursunuz. İnsan algısının bir ifadenin doğruluğunu teyit edebilme, yani nesnel gerçekliğin koşullarını anlayabilme yetisinin olduğuna sağ duysal olarak inanırız. İnsan anlayışının nesnel gerçekliğin koşullarına ulaşabilmesi, bu koşulların aynı zamanda dil içerisinde ilişkili nesnel anlamları ifadeye atfetmesinin de önünü açar. Böylece nesnelcilik mitine bağlı bir anlam kuramı, doğruluğun, soyut nesnel olduğu düşünülen sözcüklerin dünyaya uyup uymaması üzerinden değerlendirilir. Bu yolla, doğal dilde anlamın, onu üreten insanların bu ifadeleri anlama sürecinden bağımsız, nesnel koşullara bağlı olarak geliştiğine dair genel geçer bir kabul söz konusu olur. Nesnelcilik mitinin, anlam ve doğruluk anlayışları üzerinde yarattığı etki, sonuç olarak, birinin dilsel bir ifadeyi anlaması sürecinin, bu ifadenin nesnel anlamının bir işlevi haline gelmesi olarak açıklanabilir. Her durumda anlam bedenlenmemiştir.²⁴ İnsan anlayışının anlamın nesnel koşullarını idrak etmesi, herhangi birinin eylemlerinde ya da konuşmalarında yapıp etmelerinden ayrıdır. Bir göstergenin nesnel “anlamı” ve bundan çıkarılacak “fikir” ayrıdır.²⁵ Buna göre anlam, öznenin nesneye dair düşüncesinde canlanan fikir değil, gönderme yapılan nesneye dair herkes tarafından paylaşılan içeriktir. Bu düşünceye göre, bilgiyi ve anlamayı mümkün kılan da, nesnelere ya da durumlara dair zihinde canlanan fikirler değil, düşüncelerin ya da önermelerin nesnel anlamıdır. Bu nedenle de anlamın, onu anlayan aktörlerin bedenlenmişliği ve deneyiminin beraberinde getirdiği özgün nitelikleriyle de bir bağıntısı yoktur. Bu sayede de evrenselliğe ulaşabilir. Anlam kuramını belirleyen yine doğruluk kuramıdır. Dolayısıyla anlam, tüm öznel koşullarından arındırılmış, bağlama kör, kültürel nitelikler ve farklı anlama biçimlerinden yalıtılarak düşünülür.

Nesnelcilik miti, dilin ontolojik varlığına dair algıyı da kolaylıkla çarpıtarak, dilsel ifadelerin de göstergelere dönüştüğü anda, dünyadaki nesnel niteliklere sahip sabit nesnelere gibi birer nesne olarak kabul edilmesini beraberinde getirir.²⁶ Dilsel ifadelerin, kendinde niteliklere sahip nesnelere gibi davrandığını ve birbirleriyle sabit ilişkilere sahip olduklarını kabul ederiz. Dilsel ifadelerin, nesnelere gibi parçalara sahip olduğunu ve yapı taşlarından oluştuğunu düşünerek, bu temel parçaların, içkin özelliklerine bağlı olarak birbirleriyle belli ilişkilere sahip olduğunu kabul ederiz. Bu bağlamda, parçalar arasındaki sabit ilişkiler olan gramer kurallarının, insanların dilsel ifadeleri nasıl kullandığından ve bunların anlaşılma bağlamlarından, daha da önemlisi

²⁴ Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By*, 199.

²⁵ Gottlieb Frege, “Sense and Reference”, *The Philosophical Review*, Vol. 57, No. 3. (May, 1948), 212.

²⁶ Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By*, 204.

anlamdan bağımsız biçimde çalışılabileceğine inanırız.²⁷ Kavramların önermesel formda birbirleriyle ve dünyada gönderme yaptıkları nesnelere ilişkileri bakımından incelenmesi önerildiğinde, onların bedensel kökenine ve bedenli olmanın kazandırdığı perspektif bağlamında farklı anlama ve düşünme biçimlerine kör bir yöntem benimsenmiş olur. Dil, kavramların, önermelerin ve düşüncelerin şekillenmesi için bedenin yalnızca bir araç olduğu klasik anlayıştan sapmadan çalışılır.

Nesnelcilik mitinden nasibini almış olan temsiliyetçi zihin modelleri bu türden bir dilbilimsel çerçeve içinde gelişmiştir. Nesnelcilik iddiasına sıkı sıkıya tutunmuş temsiliyetçi bir anlam kuramı açısından, zihinsel durumların semantik içeriklerini kazanması, verili bir dış gerçekliğin zihindeki temsillerinin, yine dilin içkin nesnel kurallarına göre işlenmesi olarak açıklanacaktır. Zihnin nesnel yapısının, nesnel gerçeklikle tekabüliyeti üzerine kurulu bu türden bir model, zihinsel etkinliği bedenden kopuk soyut bir bilgi işlem süreci olarak görür. Bedene yalnızca bir veri taşıyıcısı olarak ikincil önem atfedilmiştir. Zihin durumlarının semantik içeriklerini nasıl kazandığı, sentaktik bir düzenleniş meselesi olarak görüldüğünden, bedenin anlamın formasyonundaki rolü görmezden gelinmiş olur. Bedenlenmemiş zihin kuramları, anlam yapımını bedensel etkilerden ve bedenli olmanın sağladığı perspektiften bağımsız formüle eder. Böylece, nesnelcilik mitini canlı tutan zihin modelleri, kavramsal sistemleri ve anlama mekanizmalarını, bedensel yapı ve dinamiklerden türemek yerine, bedenden kopuk bir kafatası içi bilgi işlem sürecinin ürünü olarak görecektir. Birinci nesil bilişsel bilimlere ait, zihni bir bilgisayar programına benzeten bu çerçeve, akılsallığın bedenlenmemiş bir yoldan anlaşılmasıyla sonuçlanır. Ancak, temsiliyetçi bilişsel model karşısında güçlü bir rakip olan “bedenlenmiş biliş” görüşü, bedeni tüm bilişsel faaliyetlerin temeline alan bir araştırma programı sunarak bu görüşü eleştirmiştir.

Bedenlenmiş Anlam

Bilişsel etkinlikte bedenin rolünü ikincil konuma iten birinci nesil bedenlenmemiş modeller, bilişselliği bedenli bir organizma faaliyeti olarak gören ve temsiliyetçilikle beraber nesnelcilik mitinin izlerini de yerinden eden bedenlenmiş biliş modelleri tarafından zorlanmıştır.²⁸ Bedenlenmiş ve

²⁷ Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By*, 205.

²⁸ George Lakoff ve Mark Johnson, *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, (New York: Basic Books, 1999); Varela, Francisco J., Evan Thompson, ve Eleanor Rosch, *The Embodied Mind, Revised Edition: Cognitive Science and Human Experience*, (Cambridge, Mass: MIT Press, 2017); Shaun, Gallagher, *How the Body Shapes the Mind*, (Oxford, Oxford University Press, 2005)

bedenlenmemiş biliş arasındaki fark, genel olarak, bedenlenmiş biliş yaklaşımının, algı, kavramsallaştırma, hayal kurma, akıl yürütme, arzulama, isteme gibi “zihinsel” sıfatını atfettiğimiz her niteliğin, canlı bir beden hayatta kalma, gelişme ve adapte olmasının ürünü olduğu fikrini temel alıyor oluşudur. Bu nedenle de biliş, bir bedenin etkileşimde olduğu ve evrimsel olarak gömülü olduğu çevresinden bağımsız anlaşılabilir. Buna göre, nesnelciliğin tutunduğu yüksek düşünce gücünün, ondan bağımsız verili bir dış dünyanın temsil edilmesi olarak tanımlanmasına dayanan, bilişsel sistem ve dış dünya arasında varsayılan ayrım bir maddenin ibarettir. “Zihinsel” her şey, beden ve çevresinin iç içe geçen etkileşiminin ürünüdür. Buradan çıkacak sonuçlardan bu metin için en önemlisi, canlı bir bedenin niteliklerinin, bu bedenin geliştirebileceği kavramları şekillendirip sınırlandırdığı gerçeğidir. Bir organizmanın çevresini nasıl anladığı, onun bedensel olarak yapısal özelliklerine bağlıdır.²⁹ Bedenlenmiş biliş perspektifinden bakıldığında, bedenin bilişsel katkıya beynin bilgi işlem yetisine indirgenmediği, dahası bilişsellik bir bilgi işlem sorunu olarak görülmediği için, yalnızca kafatası içi rasyonel değerlendirmeyi merkezine alan bilişselci anlam yapımı anlayışı yerinden edilebilir. Canlı bir bedenin dünyayı anlamak için onu kategorize ederken, çıkarımlar yaparken ve iletişim kurarken kullandığı kavramlar, kafatası içi bir sürece indirgenemez. Bedensel perspektif, gerçekliğin nasıl anlaşıldığında fiziksel, kimyasal ve biyolojik dinamikleriyle birlikte bütünsel olarak rol oynar. Bedenlenmiş bilişin en çok eleştiri alan yanı, “bilinçli düşüncenin” ürünü olan yüksek düzeyden bilişsel süreçlerin nasıl “zihinsel temsile” değil, bedensel niteliklere bağlı olarak geliştiği iddiasıdır. Birinci kuşak bilişsel bilimin temel argümanlarını kabul edenler için, bedensel niteliklerin, düşünme, kavram ya da anlam yaratma sürecinde kendi başına etkisi olamaz. Bu eleştiriye göre, bu türden algılamamanın ötesindeki daha yüksek düzeyden bilişsel süreçlerde bedenin işlevi, yalnızca beynin değerlendirme gücüyle sınırlıdır. Bu eleştiriye en tutarlı şekilde karşılık için, kavramların ve anlam yapımının nasıl bedenlendiğini göstermek gerekir.

Lakoff ve Johnson, bedenin morfolojik özelliklerinin ve bedensel dinamiklerin, metaforik akıl yürütme aracılığıyla kavramların oluşumunda yer aldığını göstererek bedenlenmiş bir anlam kuramı öne sürerler. Temel kabul, tanışık olunmayan kavramlara dair bir kavrayış geliştirmenin, onları öğrenmenin ve her türden akıl yürütme sürecinin, bedensel deneyimlerimize dayanan metaforlar temelinde meydana geldiği yönündedir.³⁰ Sadece metaforik düşünce değil, aynı zamanda bedenimizin çevrede hareket etmesi sayesinde

²⁹ Shapiro, Lawrence and Shannon Spaulding, "Embodied Cognition", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), 1 Kasım 2022 da erişildi, <https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/embodied_cognition/>.

³⁰ Shapiro and Spaulding, "Embodied Cognition."

doğrudan fiziksel deneyimle öğrenerek sahip olduğumuz bazı temel kavramlar vardır.³¹ Örneğin, “yukarı” kavramı, dik duran bir bedenın doğrudan deneyimleyerek sahip olduğu ve yaptığı her harekette, yukarı-aşağı düzenlenişini meydana getiren bir motor program şeklinde işler.³² Aynı şey, “aşağı”, “arka”, “itme”, “çekme” gibi kavramlar için de geçerlidir. Bu kavramlar, diğer akıl yürütme süreçlerine bir zemin sağlayarak, bedenın kendine özgü izini taşırlar. Bedenlerin kendine özgü doğası, temel kavramlar ya da kavramsal şemalar aracılığıyla, kavramsallaştırma ya da dünyayı kategorize etme hallerini şekillendirir.³³ Metaforik düşünüş sayesinde, bedenlenmiş biliş görüşünün en fazla eleştiri aldığı, yüksek düzeyli düşünmenin nasıl gerçekleştiği sorununa bir çözüm geliştirmek mümkündür. Bu bağlamda, bedenlenmiş biliş tartışmasında, adalet, ahlaklılık, demokrasi gibi kavramların, bedenden ayrı bir zihne değil de nasıl bedene ait görülebileceği en merak edilen sorudur. Yüksek düzey kavramsallaştırma süreçlerinin bedensel dinamiklere nasıl dayandığını göstermeden önce, bu sürece zemin hazırlayan bedensel yapıyı iyi tanımak gerekir.

Bedenin Haritalandırma İşlevi

Sinirbilimin en önemli keşiflerinden biri, sinir sisteminin topolojik ve topografik düzenlenişten yararlandığı gerçeğidir³⁴. Kurbağalar, baykuşlar ve maymunlar gibi insanlar da, görsel, işitsel ve somatosensoryel haritalandırma yaparak dünyayı algılar.³⁵ Bir nöral haritadaki komşu sinir hücreleri ya da küçük sinir hücresi grupları, bitişik konumdaki duyuşsal alanlardan birinde bir uyarıcı hareket meydana geldiğinde, ardışık olarak ateşleme yapmaktadır³⁶. Bu ardışıklık beyinde topolojik düzenlenişini mümkün kılar. Lakoff ve Johnson, kurbağalar üzerine yapılan bir araştırmaya atıfta bulunarak, kurbağanın sağ görsel alanında bir ışık noktasının, önce sağdan sola sonra yukarıdan aşağıya hareket ettirildiğinde elektrotlar aracılığıyla kaydedilen sinirsel etkinliğin, beynin önünden arkasına ve yanlardan ortasına doğru tam olarak doğrusal bir çizgide ardışık ateşlemeye dayandığını belirtirler.³⁷ Deneye göre bu, kurbağanın

³¹ Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By*, 57.

³² Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By*, 56.

³³ Lakoff ve Johnson, *Philosophy in the Flesh*, 19.

³⁴ Mark Johnson, *Embodied Mind, Meaning and Reason*. (University of Chicago Press. 2017), 76.

³⁵ Johnson, *Embodied Mind*, 76.

³⁶ Scott E. Fraser, “Cell Interaction Involved in Neural Patterning: An Experimental and Theoretical Approach,” *Molecular Bases of Neural Development*, ed. G. Edelman, W. E. Gall, ve W. M. Cowan, (New York: Wiley, 1985), 581–607.

³⁷ Fraser, “Cell Interaction Involved in Neural Patterning,” 590.

retinal haritasıdır. Bu harita, kurbağanın, çevredeki görsel uyarıcıyı topografik olarak tutarlı bir biçimde deşifre ettiğini gösterir. Bedenin deneyimleri beyinde haritalandırılarak, diğer deneyimlere de rehberlik edecek uzamsal bir düzenleniş yaratırlar. Nöral haritalar üzerinde, belli durumlarda bozulmalar olsa bile, beynin plastikliği izin verdiği ölçüde anahtar ilişkisel yapılar korunur³⁸. Bu haritaların en barizi, retinal alan, ses titreşimleri, renk ve bedenin bölümlerine ait topolojileri muhafaza eden algısal alan haritalarıdır. Nesnelere şekli, sınırları, düzenlenişleri, hatta dikey ve yatay dereceleri gibi daha soyut hareket yönü tayin eden haritalar da mevcuttur. Nöral haritalandırma sayesinde dünyayı anlamlı bir düzenleniş içinde deneyimleriz. Bedensel yapımızın haritalandırma sürecine doğrudan yansımaları bilişsel süreçlerin şekillenmesini belirler. Duyusal motor haritalarımız, imge-şemaları oluşturarak kavramsallaştırmalarımız ve akıl yürütmelerimizin temelini oluşturur. Bedenlerin çevreleriyle etkileşimleri, bu etkileşimlere duyarlı haritalar aracılığıyla belli biçimdeki hareket örüntüleri olarak algılanır. Beden, çevreyle ilişkisindeki sürekli değişen örüntüler içinden kullanışlı olan topolojik değişmezlik örüntüleri arayıp bulur. Canlı bir beden çevresiyle eşlenik bir sistemdir ve çevresiyle ilişkilerini bu süregiden haritalandırma eylemi sayesinde düzenler. Esasında bu düzenleme onun aynı zamanda öz-düzenlenişine de hizmet etmektedir. Bu sayede sürekli değişen karmaşık bir çevrede hayatta kalır.

380

Haritalandırma eylemi, temsiliyetçi biliş yaklaşımlarının savunduğu yönde, dış dünyanın içsel bir temsili olarak anlaşılmalıdır.³⁹ Dışarıdan bakan bir gözlemcinin bakış açısından, kurbağa ve çevresi arasında ikili bir karşıtlık kurularak, kurbağanın dış dünyayı haritalandırarak temsil ettiği söylenebilir. Ancak, kurbağanın bakış açısından durum hiç de öyle değildir; nöral ağ dış dünyanın temsili olmak yerine, ihtiva ettiği duyusal motor ve somatosensörel haritalar tam da deneyimlenen dünyanın yapısını oluştururlar⁴⁰. Organizma için harita bir temsil değil, deneyimin yapısıdır. Çünkü organizmanın bakış açısından, iç ve dış arasında, algı ve eylem arasında bir ayrım yoktur. Bütünleşmiş bir deneyimin içinden çevreyle eşlenik halde dünyayı algılar ve algısının yapısı haritalandırma sayesinde düzenlenir. Algının temeli, beden-çevre birliğine dayanan bu topolojik düzenleniştir. İnsan bilişselliği, diğer hayvanlardan farklı olmayarak, ne dış dünyanın soyut temsilleri üzerinden ne de hali hazırda mevcut deneyimin ona sağlamadığı imge ya da temsiller üzerinden dünyayı anlamlandırır. İnsan, diğer canlı bedenlerde olduğu gibi, çevresiyle eşlenik halde,

³⁸ Johnson, Embodied Mind, 77.

³⁹ Johnson, Embodied Mind, 80.

⁴⁰ Johnson, Embodied Mind, 80.

hayatta kalmasına hizmet edecek, etkinleşim⁴¹ örüntüleri yaratır. Beden, beyin ve çevrenin yapısı arasında eş zamanlı olarak gerçekleşen etkinleşimler, aynı zamanda, daha “yüksek” türden “soyut” akıl yürütme süreçlerini de mümkün kılar. Gündelik deneyimi belirleyen maddesel koşullar bilincin ve düşüncenin de yapısını belirler. İki bacağı olan, yerçekimine karşı dik durabilen bir bedenin, dikeyliği, yukarı ve aşağı kavramını deneyiminin temel örüntüsü yapması anlaşılırdır.⁴² Dünyayı anlarken kullandığımız kavram ve kategorilerden bazıları, aynı nöral harita üzerinde etkin hale gelerek, yukarı ve aşağı kavramlarının izini taşıyacaktır.

Hayatımızın ilk öğrenme deneyimlerinden biri olan “taşıyıcı kap” kavramı yine birçok kavramsallaştırmamızın temelinde yer alarak aynı nöral haritalar üzerinden dünyaya yönelmemizi sağlayarak birçok diğer kavrama bir çerçeve oluşturacaktır.⁴³ Taşınma mantığı, dikeyliğe benzer şekilde, en temel deneyim örüntüleri arasındadır. Bedenimizi iten, çeken, durumunda değişiklik meydana getiren, hareketini kısıtlayan, kısaca bedenlerle etkileşime giren her türden gücün kendine özgü bir deneyim niteliği ve örüntüsü yarattığını kabul etmek gerekir.⁴⁴ Sonuç olarak Lakoff ve Johnson’un bedenlenmiş kavram üretimi görüşü, bedenlere yansıyan bunca gücün yarattığı değişimin, aynı zamanda diğer tüm akıl yürütme biçimlerine yansıyor olduğu gerçeğinin altını çizer. Bu gerçeğin bizi bedenin perspektifiyle sınırlı bir dünya bilgisiyle baş başa bırakacağından korktuğumuzu dile getirirler. Ancak işaret ettikleri üzere, bedenin maddesel dünyaya gömülü deneyiminin yol açtığı tekrarlanan eylem örüntüleri ve bu örüntülerin nöral haritaları olmadığı bir durumda, muhtemelen her anı birbirinden farklı, daha da önemlisi, bir organizmanın temel ihtiyacı olan anlam örüntülerinin yaratılmadığı kaotik bir deneyimle karşı karşıya kalacağımızı görmemizi sağlarlar. Hayatta kalmak, gelişmek ve anlam yaratmak için, bağlı olduğumuz etkinleşim ağlarının bizi şekillendirmesine ve bu şekillendirmeler aracılığıyla da dünya algısını belli bir formda tutma çabası içinde olmaya ihtiyacımız olduğunu hatırlatırlar. Bilişsellik hakkında düşünürken, konu kavramlar bile olsa, yaşam ve zihin arasındaki bağı düşünmeden adım atmak anlamsızdır.

⁴¹ Bakınız: Varela, Francisco J., Evan Thompson, ve Eleanor Rosch, *The Embodied Mind, Revised Edition: Cognitive Science and Human Experience*, (Cambridge, Mass: MIT Press, 2017)

⁴² Johnson, *Embodied Mind*, 82.

⁴³ Johnson, *Embodied Mind*, 82.

⁴⁴ Johnson, *Embodied Mind*, 82.

Metaforik Düşünce

Lakoff ve Johnson, bedeninin etkinleşimleri üzerine kurulu olan bu örüntülere “imge-şeması” adını verir.⁴⁵ Bu teze göre anlam, duyuşal-motor ve duygulanımsal deneyimlerde ortaya çıkar.⁴⁶ Bu hipotezlerini destekleyen bilimsel çalışmalar ışığında⁴⁷, bu deneyimlerin, bedeninin tekrarlayan algı ve eylem örüntüleri tarafından düzenlendiğini öne sürerler. Bu düzenleme, imge-şemaları aracılığıyla gerçekleşir. İmge-şemaları, beden-temelli düşünce ve çıkarımları bilinçdışı seviyede yönlendirir. İmge-şemalarının bedenli düşünce üzerindeki etkisi, daha karmaşık türden düşünsel süreçleri yönlendirmek üzere, kavramsal metaforlar gibi imgelemsel süreçlerle genişletilir.⁴⁸ İmge-şemaları, bir bedeninin topolojik nöral haritalarında, nöral olarak bedenlenmiş eylem örüntüleri yaratır. Temsili olmayan bir yoldan, dünyayla eşlenik olma halinin bir parçasıdır. Kurbağalarda ya da diğer maymunlarda olduğu gibi, insan bedeni de, kendi bedensel yapısına özgü duyuşal-motor deneyimi çerçevesinde imge-şemaları yaratır. Bunlar, bir bedeninin, uzamsal kavramları, algı ve motor etkinlikleri çerçeveleme halidir. Örneğin, “içinde olma” kavramını, “taşıyıcı ya da kap” imge şeması üzerinden anlarız. Taşıyıcı imge şeması, gündelik hayatta deneyimlediğimiz, kaplar, bardaklar, kutular, dolaplar, odalar, araçlar ve kendi bedenimiz gibi farklı türdeki taşıyıcı deneyimlerinden kazanılan bir kavram şemasıdır. Taşıyıcı imge-şeması, üç unsura sahiptir:

- (1) bir sınır,
- (2) ve bu sınırın ayırdığı bir iç kısım,
- (3) ve bir dış kısım.⁴⁹

Taşıyıcı imge-şemasını uygulayarak kavramsallaştırdığımız her deneyimde, bu üç unsurun içerilmesini varsayabiliriz. Taşıyıcı şeması diğer deneyimlerimizin şekillendiği haline gelir. Bir başka imge-şeması örneği,

- (1) bir başlangıç noktası,
- (2) bir bitiş noktası yani hedef,

⁴⁵ Johnson, *Embodied Mind*, 82.

⁴⁶ Mark Johnson, *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, (Chicago: University of Chicago Press, 1987); George Lakoff, *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, (Chicago: University of Chicago Press, 1987).

⁴⁷ Raymond Gibbs ve Eric Berg, “Mental Imagery and Embodied Activity,” *Journal of Mental Imagery*, 26 (2002):1-30.

⁴⁸ Johnson, *Embodied Mind*, 99.

⁴⁹ Johnson, *Embodied Mind*, 99.

(3) bir de başlangıç noktasından hedefe uzanan yol unsurlarını içeren “kaynak-yol-hedef” şemasıdır.

İçinde olmak kavramı gibi, “bir şeyden diğer bir şeye olma” hali de bir imge-şeması olarak deneyimlerimizi anlamlandırmamıza ve çevremizi bunlara göre değiştirmemize yarar. Bu imge-şeması sayesinde hareketi ve hızı anlarız. Bir imge-şemasının akıl yürütme sürecini hangi yoldan belirlediğini şu örnekle gösterebiliriz: Örneğin, birinin dışarı(dan) bir iç mekân(a) girdiği ifadesini anlarken, taşıyıcı şeması ve kaynak-yol-hedef şeması üst üste binerek birlikte devreye girer, -e doğru eki, iç kısım profiline sahip taşıyıcı şemasını harekete geçirir, -dan eki de, bir hedef profiline sahip kaynak-yol-hedef şemasını harekete geçirir.⁵⁰ Böylece hedef, taşıyıcı şemasının iç kısmı üzerine haritalandırılmış olur. Böylece, bir nesnenin hareketinin dış bir mekândan başlayıp, bir iç mekana doğru gittiğini anlarız. Hedef taşıyıcı kabın içindedir. Bu imge-şemalarının tümlene niteliğidir.

İmge-şemaları, topolojik nöral ağlardaki aktivasyon örüntülerinin devreye girmesiyle gerçekleşir. Bu durum, bozulmalara uğrasa bile bir imge-şemasının yapısını koruduğu anlamına gelir. Bu korunma “sınırlanmış bağlantıcılık” görüşünün ortaya koyduğu, farklı uzamsal oryantasyonları farklı şekillerde tarayan ve ateşleyen sinir hücreleri olduğu fikriyle desteklenir.⁵¹ Örneğin, kaynak-yol-hedef imge şeması farklı formlarda olabilir, ancak yine de kaynak-yol-hedef yapısını kaybetmez. Nöral görselleştirme teknolojileri bu örüntülerin gözlemlenmesini sağlamıştır.⁵² Bir katılımcının yaptığı, el ve kol hareketine bağlı eyleme ait videoyu izleyen diğer katılımcının, el ve kolların kavrama hareketini haritalandıran duyuusal motor kortekslerinde yüksek derecede bir aktivasyon meydana gelmiştir. Aktive olan bu nöral haritaların, “kavrama” için var olan imge-şematik duyuusal motor aktivasyon örüntüleri olduğu düşünülür.⁵³ Gelişim psikolojisi alanında, bebeklerin imge-şeması geliştirme yetisiyle doğdukları argümanı yönünde bulgular mevcuttur.⁵⁴ Bebekler, belli bazı deneysel yapı türünü tespit edebilirler. Bu deneyim şemaları bebeklerin anlam yaratımının ve benlik oluşturmalarının temelini oluşturur. Bu yetiler, daha ileride, önermesel düşünme, anlama süreçleri ve

⁵⁰ Johnson, Embodied Mind, 83.

⁵¹ Terry Regier, *The Human Semantic Potential: Spatial Language and Constrained Connectionism*, (Cambridge, MA: MIT Press, 1996).

⁵² Buccino, G., F. Binkofski, G. R. Fink, L. Fadiga, L. Fogassi, V. Gallese, R. J. Seitz, K. Zilles, G. Rizzolatti, ve H. J. Freund. “Action Observation Activates Premotor and Parietal Areas in a Somatotopic Manner: An fMRI Study.” *European Journal of Neuroscience* (2), (2001), 400–404.

⁵³ Vittorio Gallese ve George Lakoff, “The Brain’s Concepts: The Role of the Sensory-Motor System in Conceptual Knowledge.” *Cognitive Neuropsychology* 22 (2005) 455–79.

⁵⁴ Daniel Stern, *The Interpersonal World of the Infant*, (New York: Basic Books, 1985), 47.

genel olarak düşünmede temel rol oynar. Örneğin, amodal⁵⁵ algı kapasitesi göstererek, kısmi bir nesne deneyimini, bir duysal modaliteden diğer bir duysal modaliteye biçimsel, yeğniliksel ve zamansal örüntülerin yansıtmasını yaparak, bütünleşmiş bir nesne algısına dönüştürebilirler.⁵⁶ Bu modaliteler arası yansıtma işlemi, akla ilk gelebileceği üzere dış dünyanın soyut temsili değil, daha çok bebeğin deneyiminin konturları, yani imge-şemalardır.⁵⁷ Sert ve yumuşak imge-şeması buna bir örnektir. Bu şemaya yetişkinler de sahiptir. Bebeklerdeki diğer temel deneyim yapısı, “yaşamsallık duygulanımı konturunun” diğer deneyimlere imge-şeması olarak yansıtılmasıdır.⁵⁸ Bebekler duygulanımsal deneyimleri, daha sonraki deneyimlere yansıtılarak onların niteliğini belirleyen bir imge-şeması oluşturur. Örneğin, hızlı ve güçlü yükseliş ya da bir kabarma olarak hissedilen “telaş” deneyimi, duysal tatmin sağlama aracılığıyla, diğer deneyimlerimizin konturu haline gelir. Bu konturlar bir anın enstantane kaydı olmaktansa, daha geniş bir zamana yayılarak deneyime bağlı olarak değişerek gelişirler.⁵⁹ Deneyimlerimizi ve dünyayı anlamlandırma süreçlerimizi belirleyen imge-şemaları temelli kavramsal düşünce, konuşma öncesi ve düşünümsellik öncesi bir süreçtir. Bedensel yapıların belirlediği topolojik nöral haritalarda bulunan örüntüler, imge-şemaları olarak algımızı ve dolayısıyla eylem alanımızı belirler.

Beden, imge şemaları aracılığıyla kavramsal metaforlar yaratarak soyut düşüncenin kökeninde yer alır.⁶⁰ İmge-şemaları, tüm anlam yaratımı sürecimizin temelindedir. Otomatik olarak, bilinçdışı yolla ve çevreyle etkileşim halinde öğrenilir. Soyut kavramlar, duysal motor etkinlik alanlarının soyut etkinlik alanları üzerine sistematik olarak haritalandırılması yoluyla oluşurlar. Bu metaforik haritalandırmalar, imge-şematik sınırlandırmaların yarattığı örüntüler üzerinde bulunur. Soyut kavramsallaştırmalar için duysal motor yapılar devreye girer. “Beyinde bedenlenmemiş biliş için bölümler yoktur...Yüksek düzey bilişsellik, duysal-motor işlevlere bağlıdır.”⁶¹ Bir kavramsal metaforun nasıl çalıştığını anlamak için “amaç taşıyan etkinlikler bir yolculuktur” metaforuna bakalım: Belli bir hedefe dönük gelişme kat etmeyi, belli bir istikamete doğru harekette gelişme kat etme olarak anlarız. Türkçe’de

⁵⁵ Amodal algı, duysal alımlayıcıları yalnızca parçaları etkiliyor olsa da fiziksel yapının bütününe algılamaktır.

⁵⁶ Stern, *The Interpersonal World of the Infant*, 51.

⁵⁷ Johnson, *Embodied Mind*, 84.

⁵⁸ Stern, *The Interpersonal World of the Infant*, 50.

⁵⁹ Johnson, *Embodied Mind*, 87.

⁶⁰ George Lakoff ve Mark Johnson, *Metaphors We Live By*, (Chicago: University of Chicago Press. 1980); Lakoff, G., and M. Johnson, *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, (New York: Basic Books. 1999).

⁶¹ Don Tucker, *Mind from Body: Experience from Neural Structure*, (Oxford: Oxford University Press, 2007).

“gelişme kat etme” dediğimizde, aslında belli bir noktadan hedef noktaya alınan yolu kastediyor olmamız, yolculuk etmek ve bir amaca ulaşmak arasında kurduğumuz metaforik kavramsal bağı gösterir niteliktedir. “Bir amaca ulaşmak” ifadesinde de gizli bir yolculuk metaforu vardır. Diğer yandan, bu kavramsal haritalandırma, zamanın geçmesi ve uzamsal olarak belli bir yere alınan yol boyunca izlenen hareket arasında kurduğumuz temel zaman metaforunu da açığa çıkarmaktadır. Gelecekte belli bir zamana doğru hareket edilir.

Kavramsal metafor kuramı, soyut kavramsallaştırma süreçlerinin, kavramsal metaforlar, düz değişmece ve imgesel genişletme aracılığıyla gerçekleştiğini savunur.⁶² Lakoff ve Núñez, gelişmiş analizler aracılığıyla, matematiksel düşüncenin bile temelinde metaforik kavramların var olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁶³ Kavramsal metaforlar görüşü, bedenlenmiş bir kavram anlayışı sunar. Mantık ya da matematik gibi daha yüksek türden ya da her türlü soyut düşünce sanıldığı kadar soyut değildir. Daha ziyade, bedenlerimizin duysal motor yetilerinden türemiş, bedenlerimizin yapısı ve çevre tarafından sınırlandırılmıştır. “Zihnin mantığı,” bedeninin mantığıdır. Bunlar birbirinden ayrılmayacak kadar üst üste binmiş, başka bir ifadeyle, iç içe gelişmiştir. Mantıksal çıkarımlarımız, öncelikle, duysal motor yetilerin bedensel mantığı tarafından yürütülür, sonrasında kaynaktan hedefe etkinlik alanı haritalandırması aracılığıyla da hedefi içine yerleştirilerek gerçekleşir. Örneğin, taşıyıcı metaforuna geri dönersek: Taşıyıcılarla olan deneyimlerimiz aracılığıyla ortaya çıkan belirgin türde bir uzamsal ya da bedensel taşıyıcı mantığı vardır⁶⁴:

- (i) Bir şey ya taşıyıcının içindedir ya da dışında, ikisi aynı anda olamaz.
- (ii) Bir O nesnesi, fiziksel bir C kabı içine koyulursa, sonra taşıyıcı C kabı da diğer bir taşıyıcı kap D içine koyulursa, O, D içinde olur.

Özetle, bizim bedensel taşıyıcı deneyimimiz bize uzamsal taşıyıcılar mantığını öğretir. Sonrasında bu deneyim, metafor aracılığıyla soyut düşünce için temel olur. Örneğin, “kategoriler taşıyıcılarıdır” kavramsal metaforunda, kategoriler fiziksel ve soyut varlıklar için soyut taşıyıcılar olarak anlaşılır.⁶⁵ Örnek olarak, “insan”, “hayvan” kategorisi içine düşer, ki hayvan kategorisi de “canlı” kategorisi içindedir. İnsanın hangi kategori içine girdiğini sorarken de

⁶² Johnson, Embodied Mind, 87.

⁶³ George Lakoff ve Rafael Núñez. Where Mathematics Comes From: How the Embodied Mind Brings Mathematics into Being. (New York: Basic Books. 2000).

⁶⁴ Johnson, Embodied Mind, 88.

⁶⁵ Johnson, Embodied Mind, 88.

yine aynı bedensel mantığı uyandırırız. Burada, kaynaktan-hedefe haritalandırması yaparak, insanı canlı bir hayvan kategorisi içine yerleştiririz⁶⁶.

- (i) Bir varlık ya verili bir kategorinin içine ya da dışına düşebilir, her ikisine birden aynı anda düşemez. (Yani, biri aynı anda iki yerde olamaz; üçüncü halin imkansızlığı ilkesi)
- (ii) Bir E varlığı, bir C' kategorisi içindeyse ve C' de bir diğer D' kategorisi içindeyse, E varlığı, D' kategorisi içindedir. (Yani, bütün insanlar ölümlüdür [C', D' nin içindedir], Sokrates bir insandır [E, C' nin içindedir], sonuç olarak, Sokrates ölümlüdür [E, D'nin içindedir])

Böylece, çıkarımların duyuşsal motor yetilerin bedensel mantığıyla ilişkisine daha yakından baktığımızda, metaforların soyut akıl yürütme sürecine nasıl kaynaklık ettiğini görebiliriz. Soyut çıkarımlarımız, duyuşsal motor bedensel deneyimlerimize ve bu deneyimlerin bizdeki nöral haritalarına dayanır. Duyusal motor çıkarımlarla mantıksal çıkarımlar ayrı ayrı zamanlarda ve düzeylerde gerçekleşmez.⁶⁷ "Daha" soyut akıl yürütmeler daha ziyade, beynin duyuşsal motor alanlarında bulunan aynı çıkarım yapma örüntüleri kullanılarak gerçekleşir. Basit ya da karmaşık her türden bilişsellik, bedenden ayrı bir "zihin" tarafından gerçekleştirilen, kafatası içi bir süreç değil, beden-çevre etkileşiminde gerçekleşen bedenlenmiş bir süreçtir. Akıl yürütme, hali hazırda sosyal ve kültürel olarak konumlanmış bir etkinliktir. Dolayısıyla, dünyayla kurduğumuz her türden bilme ilişkisi de, bedensel perspektifin konumluluğunu yansıtıyor olacaktır.

Soyut kavramsal düşünme süreçlerinin imge-şemalarına bağlı olarak nasıl gerçekleştiğinin örneklerini gündelik dilin kullanımları içinde bulabiliriz. Örneğin, "iddia ettiği kuramın parçaları birbiriyle uyumlu değil" ya da, "sonuç, giriş bölümüne nasıl bağlanıyor göremiyorum" dediğimizde, her tür düzenlenişin fiziksel bir yapıya benzetildiği metaforik düşüncesi aracılığıyla bu fikir bizim için anlaşılır hale gelir. Özne olarak, soyut bir ilişki ya da biçim yargısında bulunuruz. Ancak bu soyut yargı, temelde duyuşsal-motor alandan gelen, fiziksel nesnelere algılama ya da onları değişikliğe uğratma deneyiminden beslenir. Bu yargı, fiziksel nesnelere bütün-parça özelliklerinin gözlemlenmesi, bu işlevsel ve aynı zamanda mantıksal ilişkilerin beyinde haritalandırılması arasında bağıntı kurulması sayesinde gerçekleşir. Beden etkinleşim ilişkisi içine olduğu dünyayı deneyim sayesinde tanır, bu ilişkileri haritalandırarak bir tür

⁶⁶ Johnson, Embodied Mind, 88-9.

⁶⁷ Johnson, Embodied Mind, 88-9.

hafızasını tutar ve gelecek deneyimlerine yansıtır. Böylece beden, her tür düşünüş, öğrenme ve bilme sürecinin temelinde yer alan kavramların ortaya çıkışını mümkün kılar ve bu kavramları şekillendirir. Peki bedenin deneyim alanındaki konumlanmışlığı ne türden bir nesnellik sunar?

Konumlanmış Bilginin Nesnelligi

Bedensel deneyim, bedenlerin ve nesnelere belirdiği ve sürekli olarak birbiriyle etkinleşimde olduğu bir süreçtir. Deneyim, birçok faktörün aynı anda belirlediği bir süreçtir:

algısal sistemlerimizin doğası ve sınırları, beynimizin mimarisi, sunduğu sağlıklar⁶⁸ da dahil çevresel nitelikler, sahip olduğumuz motor programlar, ihtiyaçlarımız, eylemlerimiz aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştığımız amaçlar, deneyimleme yetisi gösterebildiğimiz duygular çeşitliliği, evrimsel tarihimizin bize miras bıraktıkları da dahil, karakterimizin izin verdiği değerlerimiz deneyimi oluşturan örüntüleri meydana getirir.⁶⁹

Bedensel perspektifi oluşturan deneyim alanı, nesnellik-görecelik ikiliğinin ötesinde anlaşılmalıdır. Kavramlara zemin olan deneyimi anlamak için, geleneksel anlamıyla nötr olmak ya da "tarafsızlık" anlamına gelmeyen bir nesnellik tanımına ihtiyaç vardır. Bedenin konumlanmışlığının nesnel koşulları oluşturmaya bağlı olarak belirlenen, "hiçbir yerden görüş" anlamına gelmeyen bir nesnellik tanımı yapmak daha uygun olacaktır.⁷⁰ Bedenin konumlanmışlığının sağladığı perspektifi gizlemeyen, özneliği, bedenin sesini ve mevcudiyetini reddetmeyen ve bütün diğer konumları geçersiz kılmayan bir nesnellik tanımı yapmak gerekir. Deneyimin canlılığı, bilen özneye, verili gerçeklik karşısında biçilen sarsılmaz rolle bağdaşmayan bir hareketlilik ve esneklikle yaklaşmayı gerektirir. Özne ve nesne birbirinden ayrı, kuram öncesi verili entiteler değildir. Kuram öncesi verili konumlar, belirli bir konumun

⁶⁸ Çevirisi "affordances" olan bu kavram, J. James Gibson tarafından, organizma ve çevresi arasındaki ilişkiyi açıklamak için ortaya atılmıştır. "Çevrenin sağlıkları, çevrenin hayvana ne önerdiği, iyi ya da zararlı olarak ne sağladığı ya da neyi temin ettiği... Çevrenin sağlıkları, ne nesnenin "nesnel" niteliğidir ne de öznenin "öznel" niteliğidir, her ikisi birdendir" (Gibson, 1979:127,129). Önbilgiyi gerektirmeden, deneyimin bağlamı içinde oluşan sağlıklar, nesnelere şekilleri, uzamsal ilişkileri ve aynı zamanda sağladığı eylem olanaklıkları bakımından algının eylemi yönlendirmesini mümkün kılar. Bakınız J. James Gibson. *The ecological approach to visual perception*. (Boston, MA: Houghton Mifflin. 1979)

⁶⁹ Johnson, *Embodied Mind*, 100.

⁷⁰ Haraway, Donna. "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective." *Feminist Studies* 14, 3 (1988) 575-599.

evrenselleştirilmesi hareketinin sonucudur. Bu “tanrısal kurnazlık”, “fetheden, hükmeden ve hiçbir yerden bakışı... evrenselliğin ardında beyaz, erkek, batılı, heteronormatif ve fetihçi belirli bir konumu gizler.”⁷¹ Evrenselleştirici nesnellik karşısında konumlu nesnellik, öncelikle konumluluğun farkında olmak ve ona izin vermektir. Konumluluk, uzam zamanda konumlu olmak, belli bir tarihsel, kültürel ve kişisel bağlama gömülü bir konumdan konuşmaktır. Bu konum da, bütünselleştirici nesnellik argümanı arkasına sığınmış, önceliklendirilmiş ayrıcalıklı bir konum değil, bizzat bilimsel bilgi öznesinin kısmi konumudur. Çünkü nesnellik ancak, kısmi bir bağlantı konumundan mümkün olabilir.⁷² Konumluluk, bilginin, evrenselleştirici nesnelliliğin bedenlere özgü olandan arınmış, bedenlenmemiş bakışından kurtularak, bedenlenmiş anlamını kazanmasıdır. Bu nedenle de, maddesel koşullarıyla belirlenen ve karşılıklı olarak koşullarını belirleyen bedenin konumluluğu, nesnelliliğin sorumlu olabilmesini beraberinde getirir. Bu bakış açısıyla, “hesap verebilirlik” bilme eyleminin kurucu bir parçası haline gelir.⁷³

Bedenler, çevresiyle karşılıklı olarak etkinleşim halindedir. Beden ve çevre etkinleşimi, bedenin sadece ne düşüneceğine değil, nasıl düşüneceğine de karar verir. Bedensel düşünmenin mekanizmasının imge-şemaları üzerine kurulu olduğu kabul edildiğinde, imge-şemalarının düşünümSELLİK öncesi ve sonrası tüm anlam yapımı süreçlerini belirlediği görülür. İmge-şemaları, belli bir uzamsal ve bedensel mantığın, çevreyle girilen etkileşimde otomatik ve bilinçdışı bir süreçte öğrenilmesi sonucu oluşur. Düşünsel çıkarımları besleyen, bir araya gelerek birleşebilen, iç içe geçebilen ve böylece daha karmaşık bedenlenmiş anlam ve çıkarım süreçlerini doğuran, düşünmenin ve bilme süreçlerinin maddesel koşullarıdır.⁷⁴ Bu anlamda imge şemaları, bedenin konumlanmışlığının kurucu ögesidir. Kavramsal metaforlar, daha soyut kavramları anlayıp, onlar aracılığıyla düşünmemizi sağlar. Bu sayede, konumlu nesnel bilginin ortaya çıkışını mümkün kılan kavramsal ve çıkarımsal düşünceye bedenlilik kazandırır. Düşüncenin konumluluğu öncelikle onun bedenlenmiş olmasından, başka bir deyişle, bedene konumlanmasından gelir. Bedenler, toplumsal etkileşimlerin bağlamında dünyayı algılar ve eylemler. Kavramsal metaforlar toplumsal etkileşimlere aracılık ederek, beden-çevre eşleşmelerinin gömülü olduğu koşulları belirlerler.

Düşüncenin ve bilme süreçlerinin imge-şemaları aracılığıyla bedene konumlanmışlığı, bilimsel nesnelliliğin önünde engel olarak görülebilecek

⁷¹ Haraway, “Situated Knowledges,” 587.

⁷² Donna. Haraway, “Konumlu Bilgiler,” *Başka Yer* içinde. (Metis Yayınları. 2010),107.

⁷³ Haraway, “Situated Knowledges,” 588, 590, 596.

⁷⁴ Johnson, *Embodied Mind*, 103.

göreceliğe düşmek değildir. Görecelik, “her yerde eşit olarak bulunma” anlamında tüm konumların eşit hale gelmesidir.⁷⁵ Konumların eşitlenmesi, hesap verebilirliği ve eleştirel araştırmayı ortadan kaldırır. Görecelik bu anlamda evrenselleştirici nesnellüğün genelleme yoluyla bütünselleştirici hareketinin diğer bir farklı versiyonudur. İki yol da bedenlenmenin ve taraflı perspektifin reddedilişine götürür. “Bütünselleştirici nesnellik ve görecelik, tanrısal kurnazlığın vadettiği, hiçbir yerden ve her yerden eşit bakışın, bilimi çevreleyen retoriğindeki ortak mitlerdir.”⁷⁶ Bütün görüşler eşitlendiğinde nesnellik imkânsız hale gelir. Düşüncenin bedene konumlanmışlığı, hiçbir yerden ya da her yerden değil, her daim “karmaşık, çelişkili, yapıya kavuşturan ve aynı zamanda yapılandırılmış bir bedenden yöneltilmiş bir bakış anlamına gelir.”⁷⁷ Konumlanmış bilgi, gerçekliğin bağlamlandırılmış bir tasvirini sunmaktır. Bu anlamda bilgiyi bağlamlı hale getirecek olan birincil bağlar, bedenin duyuşal-motor yetilerince yapılandırılmış ve beyin-beden geri bildirimleriyle kalıcı hale getirilerek, gelecek deneyimlere projeksiyon sunan kavram şemaları aracılığıyla kurulur. Bilişselliğin metaforik yapısı, kavramların, hiçbir yerden bakışla kurulmuş bir anlam anlayışının ürünü olarak, verili bir nesnel gerçekliği temsil eden zihinsel bir varoluşa değil, bedenin içinden doğduğu bağlama gömülü ve konumlu bir doğaya sahip olduğunu gösterir. Gerçekliğin bağlamlandırılmış tasvirleri, epistemik dillerin, bedensel deneyimlerin belli türden yorumlarına dayalı bir perspektifle hali hazırda kurulu olduğunun incelemesiyle başlamalıdır. Bilim dillerinin kullandığı dillerin temel aldığı metaforik düşünüşe odaklanmanın, bilimsel metodolojinin içinde gömülü metafizik varsayımları ve dilin içerdiği teorileri açığa çıkarma potansiyeli vardır. Kavramlar aracılığıyla dünyayı bilmek, onu içerden kurmak ve maddesel bileşimler yaratarak “bilgi nesnesi” bedenlerle etkinleşime girmektir. Kavramlar ve kategoriler, bedenlerin diğer bedenlerle karşılaşmalarının tarihini ve deneyimin aktarılan etkisini içerir. Kavramlar, bedenlerin yarattığı en etkin bilme teknolojileridir.

Sonuç

Bu çalışmada, tarafsızlık ve nötr olmak anlamına gelen, bütünselleştirici geleneksel nesnellik, bedensel perspektifi ve bilginin konumluluğunu reddetmesi bağlamında eleştirilmiş, bunun yerine, konumlu bilginin nesnellüğü, kavram sistemlerinin metaforik doğasına dayandırılarak açıklanmıştır. Bu amaçla, birinci bölümde, bütünselleştirici geleneksel nesnellik miti ele alınmış,

⁷⁵ Haraway, “Situated Knowledges,” 584.

⁷⁶ Haraway, “Situated Knowledges,” 584.

⁷⁷ Haraway, “Situated Knowledges,” 589.

Thomas Nagel'in nesnel nitelikler fikrine fiziksel anlamda ulaşma sürecini anlatan üç aşamalı formülü örnek çerçeve olarak kullanılmıştır. Buna göre, fiziksel dünyayı bilmek ya da anlamak için kullanılan kavramların, insan bakış açısını yansıtabilecek niteliklerden arındırılmasının nesnelliği verdiği inanılır. Ancak bu, hiçbir yerden görüş anlamında gerçekliğin bedenlenmiş bir yorumudur. Anlamın bedenlenmiş bir nesnellikte anlaşılması ve kurulması mümkündür. İkinci bölümde, George Lakoff ve Mark Johnson'un kavramsal metaforlar görüşü, bedenlenmiş, konumlu bir nesnelğin olanağını sunması bakımından önerilmiştir. Bu amaçla, imge-şemaları aracılığıyla kavramsal sistemlerin nasıl oluştuğu, bu oluşum sürecinin beyinde nasıl gerçekleştiği, dile nasıl yansıdığı örneklerle desteklenerek gösterilmiştir. Son bölümde, Haraway'in konumlu nesnellik görüşü tanıtılarak, kavramsal metafor fikriyle ilişkisi kurulmuştur. Buna göre, kavramsal metaforlar, gerçekliği anlamamıza yarayan kavram, kategori ve anlama mekanizmalarımızın beden perspektifinden yoksun bir nesnellikle değil, beden perspektifinde kurulduğunu ve bilme pratiklerinin de bu bağlamın ürünü olan bir nesnellik içerdiğini gösterirler.

Kavramsal metaforlar, gerçekliği anlamamıza yarayan kavram, kategori ve anlama mekanizmalarımızın beden perspektifinden yoksun bir nesnellikle değil, beden perspektifinde kurulduğunu ve bilme pratiklerinin de bu bağlamın ürünü olan bir nesnellik içerdiğini gösterirler. Fikirler doğduğumuz andan itibaren etkilenimine açık olduğumuz deneyim alanından gelirler. Bu deneyimleri, öğrenme yoluyla, belli türden şemalara sokma yetisi geliştiririz. Bu gelişim binlerce yıllık evrimsel bir dönüşümün bize mirası olan bedenimizin varoluş biçimiyle açıklanabilir. Bu manada algımızı oluşturan mekanizmalar bedenimizin bütününe dış dünyayla girdiği uyum ilişkisinin zamana yayılan birikiminden ibarettir. Bedensel yetilerin doğuştanlığı, onların zihinsel aktarımlar olmasından çok, dünyadaki adaptasyonumuz sonucunda oluşmuş bedensel özellikler olmasından gelir. İmge-şemaları aracılığıyla kavramsal sistemlerimizi kurduğumuzu ve düşündüğümüzü kabul etmek, yüksek düzeyde düşünme süreçlerinin hangi yoldan bedenlenmiş olduğunu göstermek için güçlü bir öneridir. Kavramsal metaforlara odaklanarak, kategorilendirmenin, akıl yürütmenin, ve hatta mantıksal çıkarımların bedenli ve olumsal doğasını açıklamak, sadece bedenden ayrı bir zihnin alanına sıkıştırılarak anlaşılması soyut düşüncenin, bilişselliğin bedenlenmiş bir yorumuyla açıklanmasının bir örneğini sunar. Bu yolla, aynı zamanda, kavramsal sistemlerin üzerine kurulduğu bilme pratiklerinin, bütünselleştirici nesnellik yerine, bedensel perspektife dayalı konumlu bir nesnellik anlayışının gelişmesine aracılık edecektir. Kavramsal metaforlar, Nagel'in formülünde ifade edilen üçüncü aşamadaki, fiziksel doğaya dair geliştirilen kavrayışın ve bu kavrayışı besleyen kavramların bedenli olduğunu gösterir. Hiçbir yerden bakışın bütünselleştirici nesnelciliği, bilmeyi beden perspektifinde sağladığı bakış açısından

arındırmaya çalışarak, bedenden ayrı bir zihnin verili bir gerçekliğin bütünselleştirici bir temsilini sunması olarak tasvir eder. Bu bağlamda, kavramların metaforik yapısına odaklanmak, bilmenin bedenli ve bu nedenle de konumlu olduğunu görmeyi sağlar. Bedenlenmemiş, bütünselleştirici nesnelcilik mitinin başta bahsedilen iki ön kabulü kavramların metaforik doğası savı aracılığıyla çürütülür: birincisi, anlama sürecine aracılık eden kavramların bedensel etkilerden kopuk olmadığı gösterilir; ikincisi, anlam ve doğruluk bedensel algı ve perspektiften yalıtık zihinsel bir sürecin ürünü değildir. Bu anlamda, bedenden ve verili gerçeklikten kopuk bir içlik olarak tahayyül edilen zihnin hiçbir yerden bakışına dayalı bedenlenmemiş, bütünselleştirici nesnelcilik bir mitten ibarettir. Kavramlar, dolayısıyla tüm kategori ve anlama mekanizmalarının, bedenlerin yapısal, tarihsel, toplumsal ve cinsiyetlendirilmiş konumları içinden doğarak her daim bir bağlam içinde kurulurlar. Bu bağlamda, kavramların metaforik kuruluşunu araştırmak, bedenli konumların bilme pratiklerine nasıl sirayet ettiği araştırmak için bir başlangıç noktası olabilir.

Bilim felsefesinde bilim ve bilgi nesnelere toplumsal ürünler olduğu görüşü kabul gören görüşlerden biridir.⁷⁸ Bu görüş, bilmenin toplumsal doğası, kanıt toplamanın ve kuramların analizinin bağlama duyarlı yargılarla belirlendiğini savunur. Bu nedenle, konumdan arındırılmış, hiçbir yerden görüşe dayalı nesnellik, hali hazırda gözlem yapmanın kendisinin kuram dolu bir süreç olduğu ve olgularla değerlerin her daim iç içe girmişliği vurgulanarak eleştirilmiştir. Feminist teknobilim çalışmaları içinden yükselen Haraway'e ait konumlu bilgi çağrısı bu bağlama dahil edilerek okunmalıdır. Bilmek, diğer bütün insan etkinliklerinde olduğu gibi, dünyaya belli bir yönelişin ve çevreyle girilen etkileşimlerin beraberinde getirdiği gömülü⁷⁹ bir eylemdir. Bilme sürecinde içerilen dilin kuram dolu yapısı görülmedikçe, dünyayı transparan bir şekilde yansıttığımızı sanarak, konumlanışlığın getirdiği değerlerden arınmış bir bilgi sunduğumuzu düşünmeye devam ederiz. Oysa, dünyayı bilme eylemine aracılık eden dilin kendisi, en başta bedenli olmamızın bize sağladığı imge şemaları aracılığıyla çoktan şekillenmiştir. Bu imge şemaları bize, diğer bütün eylemlerde olduğu gibi bilgi üretiminde de bilişsel süreçlerin bedenlenmiş doğasının iş başında olduğunu gösterdiği gibi, dilin ve mantığın da bedenlenmiş bir doğaya sahip olduğunu göstermektedir. Buradan bakıldığında, dünyayla kurduğumuz her türden ilişkinin bedenli konumlanışlığıyla bağlantılı olduğunu ve bizzat bu konumlanışlığın bedenli olmanın sağladığı bir nesnellik türünü barındırdığını görebiliriz.

⁷⁸ Hacking, I. *The social construction of what?* (7th ed.). (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999).

⁷⁹ Embedded

KONUMLANMIŞ BİLGİNİN NESNELİĞİNİ METAFORİK KAVRAMLAR ARACILIĞIYLA
DÜŞÜNMEK
CONCERNING THE QUESTION OF OBJECTIVITY OF SITUATED KNOWLEDGE THROUGH
METAPHORICAL CONCEPTS
Ayşe USLU

KAYNAKÇA

- Bordo, Susan, *The Flight to Objectivity: Essays on Cartesianism and Culture*, Albany: State University of New York Press. 1987.
- Buccino, G., F. Binkofski, G. R. Fink, L. Fadiga, L. Fogassi, V. Gallese, R. J. Seitz, K. Zilles, G. Rizzolatti, ve H. J. Freund. "Action Observation Activates Premotor and Parietal Areas in a Somatotopic Manner: An fMRI Study." *European Journal of Neuroscience* (2). 2001. 400-404.
- Descartes, Rene. Meditations. *The Philosophical Writings of Descartes*, eds. J. Cottingham, R. Stoothoff ve D. Murdoch. Cambridge: Cambridge University Press, [1641] 1975.
- Fraser, Scott E. "Cell Interaction Involved in Neural Patterning: An Experimental and Theoretical Approach," *Molecular Bases of Neural Development*, ed. G. Edelman, W. E. Gall, ve W. M. Cowan, New York: Wiley, 1985, 581-607.
- Gibbs, Raymond ve Berg, Eric, "Mental Imagery and Embodied Activity." *Journal of Mental Imagery* 26. 2002:1-30.
- Gibson, J. James. *The ecological approach to visual perception*. Boston, MA: Houghton Mifflin. 1979.
- Gottlieb Frege, "Sense and Reference", *The Philosophical Review*, Vol. 57, No. 3. 1948. 209-230.
- Hacking, Ian. *The social construction of what?* (7th ed.). Cambridge, MA: Harvard University Press. 1999.
- Haraway, Donna, "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective." *Feminist Studies* 14, 3 .1988. 575-599.
- Haraway, Donna, "Konumlu Bilgiler," *Başka Yer*. Metis Yayınları. 2010.
- Harding, Sandra, "Rethinking Standpoint Epistemology: 'What is Strong Objectivity?,'" Linda Alcoff ve Elizabeth Potter (Ed.) *Feminist Epistemologies* içinde, New York: Routledge. 1993.
- Harding, Sandra. *The Science Question in Feminism*. Ithaca: Cornell University Press. 1987.
- Haslanger, Sally, , "On Being Objective and Being Objectified," Antony, Louise ve Charlotte Witt (ed.). *A Mind of One's Own*, Boulder: Westview Press. 2002 [1993].
- Johnson, Mark, *Embodied Mind, Meaning and Reason*. University of Chicago Press. 2017.

- Johnson, Mark, *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- Kant, Immanuel. *Prolegomena to any Future Metaphysics*. Çev. James W. Ellington. Indianapolis: Hackett, 1977 [1783].
- Lakoff, George ve Johnson, Mark, *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- Lakoff, George ve Johnson, Mark, *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, New York: Basic Books, 1999.
- Lakoff, George ve Núñez, Rafael, *Where Mathematics Comes From: How the Embodied Mind Brings Mathematics into Being*, New York: Basic Books, 2000.
- Lakoff, George, *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- Locke, John, *Essay Concerning Human Understanding*. Ed. Peter Nidditch. Oxford: Clarendon Press, 1975[1689].
- Nagel, Thomas. *The View From Nowhere*. New York, NY: Oxford University Press, 1986.
- Hinton, Peta. 'Situated Knowledges' and New Materialism(s): Rethinking a Politics of Location. (*Women: A Cultural Review* 25, 1: 99-113, 2015).
- Regier, Terry, *The Human Semantic Potential: Spatial Language and Constrained Connectionism*, Cambridge, MA: MIT Press, 1996.
- Shaun, Gallagher, *How the Body Shapes the Mind*, Oxford, Oxford University Press, 2005.
- Stern, Daniel, *The Interpersonal World of the Infant*, New York: Basic Books, 1985.
- Thompson, Evan. *Mind in life: Biology, phenomenology, and the sciences of mind*. Harvard University Press. 2010.
- Tucker, Don, *Mind from Body: Experience from Neural Structure*, Oxford: Oxford University Press, 2007.
- van der Tuin, Iris. 'Jumping generations': On second- and third-wave feminist epistemology. *Australian Feminist Studies*, 24, 59, 2009. 17-31
- van der Tuin, Iris. *Generational Feminism. New Materialist Introduction to a Generative Approach*. Lanham, Boulder, New York, London: Lexington Books. 2015.

KONUMLANMIŞ BİLGİNİN NESNELİĞİNİ METAFORİK KAVRAMLAR ARACILIĞIYLA
DÜŞÜNMEK
CONCERNING THE QUESTION OF OBJECTIVITY OF SITUATED KNOWLEDGE THROUGH
METAPHORICAL CONCEPTS
Ayşe USLU

Varela, Francisco J., Thompson, Evan ve Eleanor Rosch, *The Embodied Mind, Revised Edition: Cognitive Science and Human Experience*, Cambridge, Mass: MIT Press, 2017.

Vittorio Gallese ve George Lakoff, "The Brain's Concepts: The Role of the Sensory-Motor System in Conceptual Knowledge." *Cognitive Neuropsychology* 22, 2005. 455-79.

İnternet Kaynakları

Shapiro, Lawrence and Shannon Spaulding, "Embodied Cognition", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.),

1 Kasım 2022 tarihinde erişildi,

<[https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/embodied cognition/](https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/embodied_cognition/)>.